

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Корабава Г. А.

АСАБЛІВАСЦІ ПРАЦЭСУАЛЬНАГА СТАНОВІШЧА ГРАМАДСКІХ АБВІНАВАЎЦАЎ І АБАРОНЦАЎ У САВЕЦКІМ КРЫМІНАЛЬНЫМ ПРАЦЭСЕ Ў 1917–1922 гг.

Корабава Ганна Аляксандраўна, аспірант 2 года навучання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, г. Мінск, Беларусь, korobova.h2000@gmail.com

Навуковы кіраўнік: канд. юрыд. навук, дацэнт Голубева Л. Л.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года пачалося скасаванне органаў улады, якія існавалі ў Расійскай Імперыі. У тым ліку была скасавана царская пракуратура, на якую раней была ўскладзена функцыя здзяйснення абвінавачання ў судзе пры разглядзе крымінальных спраў. Разгляд крымінальных спраў у судах працягваўся. Спачатковы крымінальны працэс на той момант укараніўся ў расійскую судовую сістэму, таму адпраўленне правасуддзя павінна было адбывацца са спаборніцтвам бакоў абвінавачання і абароны.

Першым нарматыўным прававым актам, які вызначыў становішча грамадскіх абвінаваўцаў з'яўляецца дэкрэт Савета Народных Камісараў (далей – СНК) «О суде» ад 24 лістапада 1917 г., які канчаткова на заканадаўчым узроўні скасаваў дзейнасць царскай пракуратуры і замацаваў права агульнаграмадзянскага абвінавачання і агульнаграмадзянскай абароны. Правам агульнаграмадзянскага абвінавачання і абароны валодалі ўсе беззаганныя грамадзяне мужчынскага і жаночага полу, якія незалежна ад характару спраў маглі быць дапушчаны да здзяйснення абвінавачання і абароны са стадыі папярэдняга следства.

Паводле інструкцыі народнага камісара юстыцыі ад 19 снежня 1917 г., пры Рэвалюцыйным Трыбунале як для абвінавачання, так і для абароны была заснавана калегія праваабаронцаў, у склад якой уваходзілі грамадзяне, якія запісваліся ў калегіі і мелі рэкамендацыю Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў. Са складу калегіі праваабаронцаў Рэвалюцыйны Трыбунал для кожнай справы мог запрасіць грамадскага абвінаваўцу і абаронцу. Захоўвалася і права аднаго з гледачоў судавага пасяджэння выступаць у судовых спрэчках з абвінаваўчай прамовай. Таксама замацоўвалася права абвінавачанага запрасіць у якасці абаронцы любую асобу, якая валодала палітычнымі правамі. Калі ён не выкарыстоўваў дадзенае права, то яму прызначалі абаронцу з калегіі правазаступнікаў.

Аналагічныя палажэнні былі замацаваны пазней у дэкрэце Усерасійскага Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта (далей – УЦВК) «О суде» ад 7 сакавіка 1918 г. № 2. Функцыі абвінавачання і абароны перадаваліся прадстаўнікам калегіі правазаступнікаў, але з пакіданнем магчымасці выступлення з абвінаваўчай прамовай аднаму з гледачоў судавага пасяджэння.

Такая арганізацыя рабіла абвінаваўцу і абаронцу не самастойнымі, а залежнымі ўдзельнікамі працэсу, паколькі правазаступнік залежаў: ад мясцовага савету дэпутатаў, ад суда, ад калегіі правазаступнікаў і, нават, ад любога з гледачоў з залы, які выступаў з прамовай. Акрамя таго, член калегіі правазаступнікаў мог выступаць пры разглядзе адной справы ў якасці абвінаваўцы, а на другі дзень у якасці абаронцы па аналагічнай справе. У выніку дадзеных абставін ён ніколі не мог сфарміраваць адзіную самастойную пазіцыю.

Далейшыя крокі паступова пачалі адасабляць абвінавачанне і абарону ад грамадскай сферы. Дэкрэтам УЦВК «О Народном Суде РСФСР» ад 30 лістапада 1918 г. была замацавана дзейнасць калегіі абвінаваўцаў, абаронцаў і прадстаўнікоў бакоў і прыраўноўванне членаў калегіі да службовых асоб, у абавязкі якіх уваходзіла здзяйсненне абвінавачання або абароны пры разглядзе судом крымінальных спраў. Працэсуальная роля абвінаваўцы ў судзе, з большага, складалася з выкладання фактаў, якія пацвярджалі віну абвінавачанага, і выступлення ў судовых спрэчках.

Дэкрэтам СНК «О Революционных Трибуналах» ад 4 мая 1918 г. абарона была адзелена ад абвінавачання. Дадзены акт вызначыў заснаванне асобнай калегіі абвінаваўцаў пры Рэвалюцыйных Трыбуналах у складзе не менш за трох асоб. У абавязкі абвінаваўцаў уваходзіла прапанаванне аб узбуджэнні справы, прадстаўніцтва пры разглядзе пытання аб адданні абвінавачанага пад суд, прынясенне пратэсту на спыненне справы следчай камісіяй, фармуляванне абвінаваўчых тэзісаў, падтрыманне абвінавачання ў судзе.

Такім чынам, абарона і абвінавачанне, па сутнасці, сталі службовымі інстытутамі і цалкам падпарадкоўваліся дзяржаве.

Дэкрэт УЦВК ад 21 кастрычніка 1920 г., які зацвердзіў «Положение о Народном Суде РСФСР», вызначыў знаходжанне абвінаваўцаў пры аддзелах юстыцыі. Упершыню ў Народных Судах абвінавачанне было адзелена ад абароны. Таксама ўпершыню было замацавана права абвінаваўцы заявіць адвод суддзі або народнаму засядацелю.

Такая арганізацыя абвінавачання ў судзе паступова вяла да неабходнасці стварэння самастойнага інстытута дзяржаўнага абвінавачання. Абарона стала працоўнай павіннасцю для ўсіх асоб, што мелі юрыдычную адукацыю. Грамадзяне, здольныя выконваць гэты абавязак, прыцягваліся судовымі органамі ў якасці абаронцаў паводле спісаў, складзеных раённымі (гарадскімі) выканаўчымі камітэтамі.

Такая структура, што канчаткова сфарміравалася ў 1920 г., з некаторымі зменамі ў залежнасці ад месца і часу, працягвала сваё існаванне да заснавання інстытутаў савецкай пракуратуры і адвакатуры ў 1922 г.